

VLADIMIR NABOKOV

Tolsztoj

Egy kép az antológiában: öreg
meztellás. Továbblapoztam: nem gyúlt
fel képzetem. Ugyan már! Puskin – az már
valami: köpeny, szikla, tengernek
habjai... A szót magát, hogy „Puskin”,
benővi nyomban versek bojtorjánja,
s a múzsa suttogja mind a neveket,
kik körötte sündörögtek: Delvig,
Danzasz, d’Anthes; és édes hangzattal
teli az élete – a líceum
Déliájától a párbaj fagyos
reggeléig. Tolsztojt csillogó legenda
még nem lengi be. Élete nem izgat
minket. Az emberek neve, kik így-úgy
véle voltak, még éretlen cseng: majd az
idő ad nekik misztikus zengzetet;
de az még odébb van: Csertkovot
említve csak béklyóznám versemet.
Így van ez: az emlékezetnek el kell
veszítnie tárgyias emlékét
a múltnak, hogy pletykákból eposz
szülessék, s a csendből dallamok.
De nekünk még, ha tetszik, ha nem, túl
kegyes közelség adatott hozzá
az időben. Meglehet, unokáink
ostobán irigykedni fognak ránk.
A ravaszdi gépezetek olykor
művileg szítják az emlékezést.
Egy gramofonlemez még híven őrzi
hangját: fennhangon olvas, monoton,
sietve, tompán, és megbotlik a szón:
„Isten”, s megismétli: „Isten”, s olvas
tovább, kicsit rekedten – mint az ember,
ki a szomszéd fülkében köhög,

mikor a vonat egy éji állomáson
sóhajtva megáll, ahogy szokott.
Mondják, régi filmek archívumában,
melyek most vaksin hunyorognak, van
egy felvétel Jasznaja Poljanából:
egy semmi kis ember, öregecske,
töppedt, szél borzolta szakállal
fürgén lépked tova, arca haragvó,
az operatőrrel zsémbel. És tetszik
ez nekünk: oly közel van, oly érthető.
Jártunk őnála, mellette ültünk.
Nem ijeszt a zseni, ki házasságról
beszél vagy falusi iskolákról...
Érezve, hogy egy velünk, egyenrangú,
vitakozhatunk is vele akár,
tisztelgő mosollyal szólítjuk meg:
Lev Nyikolajevics, no és mit szól ehhez
vagy ahhoz... Az esti szamovár mellett
megannyi bölcs szónokol: vallások,
filozófiák, államok árnyai villódnak
a patyolat abroszon – mennyi öröm!
De van, mit sehogy el nem képzelhetünk,
akárha jegyzetelnénk egyre lelke
körül, miként tűzvész tudósítói.
A szent bizsergéshez, mi őbenne
a legfőbb, el nem jutunk. Az titok!
Tán emberfölötti!
Az éjszakákról
beszélek, midőn Tolsztoj alkotott;
a csodáról, képek hurrikánjáról,
mely sötét egekben tombolt az
alkotás óráiban... Hiszen élő
emberek születtek akkor! Így adja
át az Úr választottjának ősi, szent
jogát, hogy világokat teremtsen,
s a húsba nyomban lelket leheljen.
És lám, élnek ők: élő mindenük –
szokásaik, modoruk, szójárásaik;
s a hazájuk az az Oroszország,
melyet mi is őrzünk magunkban, mélyen,
hol homályos álmokban rejtezik szótlanul:

Illatok, színek, hangok országa,
a mező fölött csüngő hatalmas fellegé,
szerelmes lópóké, hol megannyi vad
tenyész... Hogy szeretjük mindezt!
S Tolsztoj teremtményeit, ezernyi embert,
kik életünkön csodásan átderengnek,
átszínezve mindent, midőn emlékezünk –
mintha csak valóban mellettük éltünk volna.
A tömegben megismertük Karenint
megannyiszor a fekete fürtjeiről: a kis
Scserbackájával áhított mazurkát
táncoltunk a bálban... És érzem, ahogy
megannyi rím szökken virágba,
és láthatatlan szárny feszít, emel...
Tudom, a halál csak holmi határ;
vagy épp: a halál egyetlen kép nekem:
íme, az utolsó sor is leírva,
s kihunyt a fény az íróasztal fölött.
Még egy látomás visszfénye ott dereng,
de hirtelen: itt a vég, a végleges...
Elment ő is végül, a kényes alkotó, ki
áttetsző szavakba osztotta a létezés
zaját, az egyedül számára tiszta zajt...
Egyszer egy véletlen állomáson
leszállt, és ismeretlen útra fordult,
s aztán – éjszaka, némaság és titok...

1928

M. NAGY MIKLÓS fordítása